Probleme noi (și vechi) ale învățământului biblioteconomic și ale bibliotecilor

Dr. Ionel Enache
Colectivul de Ştiinţe ale Informării şi Documentării
Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
E-mail: ionel_enache@yahoo.com

Dr. Ionel Enache este profesor în cadrul Colectivului de Ştiinţe ale Informării şi Documentării al Facultăţii de Litere de la Universitatea din Bucureşti unde predă cursuri de management şi de marketing de bibliotecă. Domeniile sale de cercetare sunt managementul şi marketingul serviciilor de biblioteca, planificarea şi organizarea serviciilor de bibliotecă, managementul resurselor umane şi ergonomia în structurile infodocumentare.

Rezumat

De peste 20 de ani învățământul românesc se confruntă cu aceleași probleme: subfinanțarea, nemotivarea, birocrația, instabilitatea legislativă, scăderea interesului tinerilor față de învățământul universitar. Aceleași probleme au și bibliotecile. La care se adaugă lipsa managerilor de profesie, necunoaşterea metodelor şi a tehnicilor managementului, ale marketingului, nerespectarea principiilor organizării ergonomice a muncii, absența normativelor de muncă sau lipsa unor metodologii pentru recrutarea, selecția, încadrarea, promovarea şi evaluarea performanțelor personalului și multe altele.

Cuvinte cheie: învățământ biblioteconomic, biblioteci, managementul bibliotecilor, biblioteconomie, România

În prezent ne confruntam cu un paradox deși vorbim de mulți ani de o explozie informațională suntem tot mai puțin informați, neinformați sau dezinformați. Copleşiți de un ocean informațional, suntem permanent bombardați de date şi informații, dar cele mai multe sunt ştiri sau reclame

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

care încearcă să ne manipulează, ne irită, ne plictisesc, sunt vulgare sau violente. Informarea este într-adevăr rapidă, facilă datorită tehnologiei, dar superficială.

Internetul nu rezolva problema informării, este un instrument minunat pentru comunicare, pentru informare cotidiană, pentru aflarea vremii și a cursului valutar, dar nu pentru informarea științifică, acest gen de informație îl vom găsi tot în biblioteci și în cărțile tradiționale în manuale, tratate și enciclopedii, nu în *wikipedia.* Aceste informații le vom regăsi în marile baze de date specializate și în depozitele instituționale, care pot fi accesa tot din interiorul bibliotecilor, pentru că, fiind produse comerciale scumpe, producătorii nu-și permit să le ofere in acces deschis pe internet. Pe de alta parte internetul este instrumentul „ideal" pentru furtul intelectual.

Trebuie să spunem clar de la început că nu putem vorbi de un învățământ performant într-o țară săracă. Învățământul cel mai bun îl găsim în țările foarte dezvoltate cu un nivel de trai ridica precum SUA sau țările din nordul Europei. Se caută tot felul de cauze și argumente pentru a explica actuala criză dar adevărul este că numai o țară bogată poate avea un învățământ de succes. Relația dintre economic, educație și cultură este foarte clară.

Specialiștii afirmă că cel mai performant învățământ din lume îl găsim în Finlanda Întregul sistem de învățământ este finanțat 100% de stat, inclusiv cel postuniversitar. Este adevărat că în ultimii ani taxele si impozitele au crescut foarte mult. Salariul unui profesor debutant este de 1900 de euro în timp ce în România este de 200 euro. În anii 80 învățământul finlandez se afla in criză dar prin mărirea taxele și impozitele și au reușit să aloce educației peste 6% din PIB. (1) Pentru noi procentul de 6% a rămas un vis, deocamdată ne permitem numai 3% din PIB. Iată că alții au reușit, printr-o bună finanțare și prin implementarea unor strategii de succes. În România, din păcate, fiecare guvern propune o strategie în învățământ, iar următorul o abandonează și propune alta, în fel acesta nu putem avansa, vom fi într-o tranziție nesfârșită și într-o criză perpetuă.

Într-un clasament al celor mai bune universități din lume cele mai mari instituții românești (București, Iași, Cluj și Timișoara) ocupă locuri cuprinse între 700 si 800, în timp ce în primele 10, 9 sunt americane. (2)

Totuși criteriile de evaluare sunt subiective, iar component financiară este evidentă.

- Cercetarea academică a devenit o activitate costisitoare, cele mai performante universități sunt cele puternic finanțate, ele dețin și cel mai mare număr de câștigători ai Premiului Nobel.

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

Diseminarea rezultatelor cercetării prin publicarea de articole în reviste cotate ISI nu este o garanție a valorii acestor. Revistele din domeniul umanist sau matematicii nu au un număr mare de articole și de aceea nu sunt prea des citate. Facultățile și profesorii cu astfel de specializări sunt defavorizați.

- Calitatea predării este influențată și ea de motivare și de tehnologie.
- Integrarea absolvenților pe piața muncii. Implementarea strategiilor pentru creare de noi locuri de munca este o sarcina a guvernului. In prezent, toate posturile din zona culturală și educațională sunt blocate.
- Internaționalizarea (are in vedere participării la conferințe, congrese, seminarii, schimburi de profesori și studenți). Mulți dintre profesorii universitari români nu își permit nici măcar taxele de participare sau biletele mijloacelor de transport.

Problemele învățământului universitar românesc sunt generale:

- Subfinanțarea. Procentul de 3% din PIB este insuficient și reprezintă jumătate față de cel prevăzut de lege, 6%;
- Nemotivarea. În timp ce încercăm să ajungem la nivelul de performanță al universităților din Vest, salariile profesorilor universitari din Romania sunt de 6-7 ori mai mici. Este adevărat, exista încă oameni cu vocație, dedicați profesiei, care muncesc cu și din plăcere dar și aceștia trebuie motivați economic pentru a-si satisface nevoile primare;
- Birocrația;
- Instabilitatea legislativă;
- Scăderea interesului tinerilor față de învățământul universitar. Din păcate lipsa de concurență duce la lipsa de performanță.

Tinerii nu mai au visuri, idealuri, dorințe, proiecte, perspective, nu mai au modele sunt dezorientați, blazați, dezgustați acesta este motivul pentru care tot mai mulși părăsesc țara si pe buna dreptate pentru ca țara nu le oferă prea multe. De altfel, întreaga țară este una obosită, sleită, ieșită din istorie, după cum spunea un mare istoric.

La capitolul scoli de biblioteconomie suntem mult în urma țărilor dezvoltate, în timp ce în SUA exista 48 de scoli de biblioteconomie în Romania nu avem nici măcar un departament, doar un Colectiv în cadrul Facultății de Litere din București și câteva cursuri predate în cadrul altor departamente din țară.

Acesta profesie este foarte apreciată în țările dezvoltate, în special în SUA și în țările nordice, din păcate în Romania școlile de biblioteconomie

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

sunt aproape inexistente sau marginalizate, iar construcția de biblioteci nu este o prioritate. În timp ce în alte țări se construiesc biblioteci cum ar fi biblioteca din Birmingham în Anglia, deschisă de curând, considerată cea mai mare bibliotecă de împrumut din Europa, sau China (în ultimii ani s-au construit peste 3000 de biblioteci publice), în Romania tot mai multe biblioteci dispar.

Este greu de spus de ce profesia de bibliotecar nu este atractivă, poate că nu am reușit să schimbăm imaginea acestei profesii și statutul bibliotecarului, poate că salariile sunt prea mici, totuși este evident că biblioteca s-a schimbat foarte mult în ultimul timp, ea nu înseamnă numai carte tradițională, ci documente digitale, baze de date și Internet, ea nu are numai o funcție custodială ci una, mai ales, de informare dar și o funcție educațională, de cercetare și estetică.

Este din nou paradoxal că în timp ce informația a devenit resursă fundamentală pentru toate tipurile de structuri, instituțiile care o oferă sunt în criză. Informația este considerată astăzi o marfă, o marfă specială, uneori foarte scumpă, dar cu o mulțime de probleme economice:

- Participarea. Utilizatori sunt implicați direct în crearea informației;
- Timpul. Informația se uzează rapid, are un caracter volatile, caduc, valoarea în timp în general scade;
- Spațiul. Noțiunea de spațiu astăzi practic dispare;
- Virtualitate sau intangibilitate. Informația nu mai este înregistrată pe un suport ea are mai mult o formă abstractă;
- Eterogenitate. Cantitate de informații crește și este tot mai diversă;
- Lipsa proprietății. Oamenii utilizează tot mai multă informație dar nu sunt neapărat și proprietarii acesteia.

Este de altfel singura marfă a cărei cantitate crește prin consum, acesta este un paradox al informației, multiplicarea ei din nimic.

Toate aceste fac din informație un produs greu vandabil, uneori scump. Nu exista tradiție în plata informației. Acesta este și motivul care a dus la amplificarea pirateriei, în domeniul filmului, muzicii sau al programele de calculator. În țările mai puțin dezvoltate, inclusiv în Romania fenomenul este îngrijorător.

Faptul că nu se mai citește a devenit un clișeu, totuși s-ar putea să fie o falsă problemă, poate corect ar trebui să spunem că se citește mai puțin, deși oferta librăriilor și editurilor este tot mai mare.

Un studiu recent arată că Romania ocupă unul dintre ultimele locuri din Europa la numărul cărților citite. Peste jumătate dintre adulți n-au citit nici o carte în ultimul an. În timp ce în țările dezvoltate 80-90 % dintre

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

adulți citesc cel puțin o carte pe an, iar între 20 şi 30 % citesc cel puțin o carte pe lună. (3)

Tinerii nici ei nu mai citesc foarte mult, pentru că au alte preocupări, au alternative, existe alte tentații și distracții cum ar fi de exemplu jocurile pe calculator. Aceasta a devenit o problemă serioasă pentru că a creat dependența de calculator, cu consecințe grave asupra sănătății în special la nivelul ochilor sau sistemului muscular și a celui osos. Tehnologia a dus la schimbarea comportamentului, tinerii noștri sunt tot mai izolați, însinguraţi, retraşi, comunică numai prin e-mail, socializează pe *facebook*, nu se mai joacă, nu mai fac mișcare, nu mai fac sport.

Pentru unii comentatori, epoca actuală marchează sfârșitul bibliotecii. Calculatorul, internetul, crizele economice, reducerea cheltuielilor publice și închiderea unor biblioteci au condus la discuții despre sfârșitul bibliotecii ca instituție socială. Totuși în lume se construiesc tot mai multe biblioteci. ALA (Asociația Bibliotecilor Americane) a publicat de curând o carte cu titlul *Planificarea bibliotecilor viitorului nostru: blueprint*[1] *pentru 2025,* o prognoză care ne asigură că cel puțin pentru următorul deceniu nu se întrevede o dispariție a bibliotecilor. (4)

În ultimul timp fenomene precum, abandonul școlar, analfabetismului, scăderea interesului pentru lectură, lacune în cultura generală, sau incultura au atins niveluri îngrijorătoare. Ce se va întâmpla în cazul dispariției bibliotecilor?

Problemele bibliotecilor românești sunt problemele întregii societăți. Ar fi o naivitate să credem că vom putea avea învățământ, cultură, biblioteci performante fără o economie sănătoasă.

Din păcate în ultimii 20 de ani aproape toți indicatorii specifici bibliotecii au scăzut: numărul bibliotecilor, numărul cititorilor, numărul volumelor împrumutate, singurul care a crescut a fost numărul volumelor achiziționate, aș spune firesc având în vedere explozia informațională și editorială.

De peste 20 de ani bibliotecile se confruntă cu aceleași probleme:

- finanțare insuficientă;
- salarii scăzute ale personalului;
- schimbări legislative prea dese;
- scăderea interesului, în special al tinerilor, pentru lectura.

La acestea se adaugă lipsa managerilor de profesie, necunoaşterea metodelor şi a tehnicilor managementului, ale marketingului, nerespectarea

[1]Schiță albastră folosită în proiectare

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

principiilor organizării ergonomice a muncii, absenta normativelor de muncă sau lipsa unor metodologii pentru recrutarea, selecţia, încadrarea, promovarea şi evaluarea performanţelor personalului şi multe altele.

Probleme exista în toate procesele de muncă din bibliotecă.

Principala problema a dezvoltării colecţiilor o reprezintă lipsa resurselor financiare pentru achiziţia de carte dar şi pentru baze de date, *e-book-uri* sau pentru abonamentelor revistelor.

Din păcate bugetele necesare acestui proces nu au ţinut deloc pasul cu explozia informaţională şi editorială am putea spune că dimpotrivă s-au aflat într-o situaţie inversă, ele au scăzut an de an. Iar bibliotecile mici şcolare sau comunale se află într-o situaţie dramatică, aceasta de mulţi ani nu au mai primit o carte.

Soluţii există: folosirea altor căi pentru dezvoltarea colecţiilor, donaţii, căutarea de sponsori, negocierea cu editurile pentru obţinerea unor reduceri, mai multă rigoare în selecţia documentelor sau plata unor servicii, aceasta trebuie făcută cu multa prudenţă deoarece putem pierde cititorii.

Situaţia prezentă se datorează în mare parte faptului că una dintre cele mai importante funcţii ale managerului, planificarea, este neglijată, determinând o anumită lipsă de perspectivă şi haotizare a activităţii bibliotecilor. Bibliotecile nu au viziune, nu au planuri, nu au proiecte, programe si strategii.

Condiţiile în continuă schimbare ale lumii contemporane, creşterea enormă a volumului şi a varietăţii materialelor documentare, creşterea vertiginoasă a preţurilor publicaţiilor, introducerea noilor tehnologii, modificarea structurilor de organizare a cercetării şi a celor instituţionale, precum şi resursele financiare limitate fac din planificare o cerinţă vitală şi de mare actualitate. Planificarea trebuie să fie nucleul întregii activităţi manageriale.

Cu toate acestea procesul de planificare continuă să fie neglijat în biblioteci ca şi în multe alte organizaţii. Motivele sunt multiple. S-a format ideea greşită că planificarea ar fi un proces necesar numai în structurile economice, nu şi în cele culturale. Cei mai mulţi dintre managerii bibliotecilor evită să facă o planificare adecvată, motivând că este un proces prea dificil, care necesită mult timp. Alţii pur şi simplu nu ştiu să o facă.

Afirmaţii de genul "în această perioadă de permanente transformări, planificarea este o acţiune hazardată" sau "nu avem timp pentru planificare deoarece suntem prea ocupaţi cu treburile curente" sunt des întâlnite în lumea managerilor de biblioteci.

BDD-A27052 © 2013 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

În cele mai multe cazuri managerii se bazează pe intuiție în luarea deciziilor. Din păcate experiența, intuiția, prezența de spirit, calitățile intelectuale nu mai sunt suficiente, mediul actual este prea complex, rezultatele sunt influențate acum de prea multe variabile.

Probleme sunt și în zona motivării. Cele mai mici salarii din culturală și educație le găsim in biblioteci. Acest lucru determină nemotivarea, stresul, oboseala profesională psihică și permanenta preocupare de a găsi un post mai bine remunerat.

O altă mare problemă o reprezintă blocarea posturilor, chiar și marile biblioteci își desfășoară activitate cu un sfert sau cu o treime din personalul necesar. Un exemplu concludent este chiar Biblioteca Națională a României. Iar în micile biblioteci situația este și mai tristă, găsim posturi cu jumătate de normă sau biblioteci școlare fără bibliotecari.

În afara marilor biblioteci care au implementat sisteme integrate ce pot administra întreaga activitate, pentru cele mai multe informatizarea este un vis deoarece echipamentele si programele sunt din cei în ce mai costisitoare. Bibliotecile din țările dezvoltate se concentrează în prezent pe diversificarea și automatizarea serviciilor. Preocupările lor au în vedere:

- Accesul deschis la publicații (*Open access*);
- Digitizarea documentelor;
- Crearea platformelor de e-*learning;*
- Proiectarea depozitele instituționale (*repozitoare*).

La acest capitol suntem mult în urma țărilor dezvoltate și chiar a celor mai puțin dezvoltate. O simplă căutare în Open DOAR, un registru al *repozitoarelor* arata că în Germania exista 170 de depozite instituționale, în Kenia 10 , în timp ce in Romania numai unul. (5)

Probleme ridică deja și cărțile electronice (*e-book*) mai ales în privința licențelor și a împrumutului.

Deși avantajele *e-book* sunt evidente:

- se reduce spațiul de depozitare, practic noțiunea de spațiu dispare
- varietatea dispozitivelor de citire
- portabilitatea
- capacitate mare de stocare, un singur dispozitiv poate înmagazina mii de cărți în format electronic;
- adaptabilitatea și funcționalitatea – capacitatea de căutare este complexă (cuvinte, expresii, subiecte), iar adăugarea de conținut este foarte rapidă
- valoarea adăugată prin oferta informațională multimedia.

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)

Exista și numeroase dezavantaje:
- lectura greoaie pe ecran, ochii obosesc mai repede;
- capacitatea scăzută a bateriilor și dependența de încărcătoare
- probleme legată de securitate si copyright
- probleme cu licențele și împrumutul
- costuri prea mari pentru dispozitivele de lectură

Trebuie să ne întoarcem la carte, la lectură, la cultură, la artă, la spiritualitate altfel devenim, dacă nu cumva am devenit deja, o colonie a țărilor dezvoltate din Vest. Probabil că economic nu îi putem ajunge dar cultural este posibil.

Referințe bibliografice

(1) BORDEI, Sanda. Cum funcționează cel mai performant sistem de învățământ din lume. În: *Timpul*, 6 iulie 2013. [Online] [Accesat: noiembrie 2013]. Disponibil la: http://www.timpul.md/articol/cum-funcioneaza-cel-mai-performant-sistem-de-invaamant-din-lume-45549.html
(2) PANTAZI, Raluca. Clasamentul International al Universitatilor 2013: Patru universitati din Romania sunt incluse in top 800 mondial, in cadere cu 100 de pozitii fata de anul trecut. *HotNews*, 10 septembrie 2013. [Online] [Accesat: noiembrie 2013]. Disponibil la: http://www.hotnews.ro/stiri-esential-15550614-clasamentul-international-universitatilor-2013-patru-universitati-din-romania-sunt-incluse-top-800-mondial-cadere-100-pozitii-fata-anul-trecut.htm
(3) Raport despre starea cărții. În: *România literară*. [Online] [Accesat: noiembrie 2013]. Disponibil la: http://www.romlit.ro/raport_despre_starea_crii
(4) ALA. *Planning our future libraries: blueprints for 2025*. [Online] [Accesat: noiembrie 2013]. Disponibil la: http://www.ala.org/news/press-releases/2013/11/planning-our-future-libraries-blueprints-2025
(5) *OpenDOAR-Countries and Organisations*. [Online] [Accesat: noiembrie 2013]. Disponibil la: http://www.opendoar.org/countrylist.php

BDD-A27052 © 2013 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:11:23 UTC)